

Állatok viselkedése és annak megfigyelése

Pivarsci Judit (IV. zoológus)

2009. 04. 29.

Az állati viselkedés és annak megfigyelése már régóta az emberi érdeklődés középpontjában áll. Az etológiai megfigyelések kezdeti időszakában az állatok megfigyelése és viselkedésük rögzítése főként leíró jellegű volt melyet sok kritika ért szubjektív mivolta miatt. Ám az etológiai szemlélet fejlődésével a hangsúly eltolódott a minél jobban kontrollált körülmények közötti precíz, kvantitatív adatokkal szolgáltató megfigyelések felé, melyeken aztán statisztikai analízis végezhető, s ezáltal valamilyen információt nyújtanak. Azonban az állati viselkedés tanulmányozása során felvett kvantitatív adatok mögött legtöbbször kvalitatív állati viselkedésformák állnak, melyeknek felismerése s megalkotása nagyon sok munkát és az állatok tartós tanulmányozását igénylő folyamat. A megalkotott és definiált viselkedési kategóriákat tartalmazó táblázatok az ún. etogrammok.

A következő honlapon gorillák megfigyeléséből származó etogram gyűjtemény látható:

<http://pin.primate.wisc.edu/aboutp/behavior/gorillas2.html>

Az állatok megfigyelésére számos lehetősége van egy etológusnak: munkálatait végezheti szigorúan kontrollált labor környezetben illetve viszonylag állandó környezetben élő, fogságban tartott állatokon (pl.: állatkert, különböző állattelepek), vagy akár az egyedek természetes élőhelyén.

Az állatok viselkedésének leírása is többféle módon történhet. Főbb módszerek az alábbi honlapon, leírással:

http://behav.org/behav/QE/006_00_record_content_hun.html

Két etológiai megfigyelés bemutatása:

In situ megfigyelés:

D. M. Doran et al Hegyi gorillák (*Gorilla g. beringei*) helyváltoztató mozgásáról gyűjtöttek adatokat, hogy összevethessék azokat a csimpánzok helyváltoztató mozgásával. Mindezt a célból, hogy megnézzék, vajon a fajok egyedfejlődésekor bekövetkező testméret változások milyen módon befolyásolják a két faj helyváltoztató mozgását. Megfigyeléseiket 51 gorilla egyeden végezték a rwandai Volcans Nemzeti Parkban. Fókusz állat mintavételi módszert* alkalmaztak, és minden fókusz állatot reggel 6 órától éjfélig, vagy éjfélről reggel 6 óráig követték. A vizsgálat alatt a fókuszállatok átlagos követési ideje 256 percet tett ki. Folytonos jövet menet mintavételt és 1 percenkénti váltakozású időpont mintavételt alkalmaztak adatok szerzésére. Feljegyezték az egyedek lokomotoros aktivitását, melyet hat főbb csoportba osztottak:

- Négy végtagon való mozgás
- Négy végtaggal való mászás
- Támaszkodó magatartás
- Két végtaggal való mozgás
- Mászás és leereszkedés
- Bukfenc

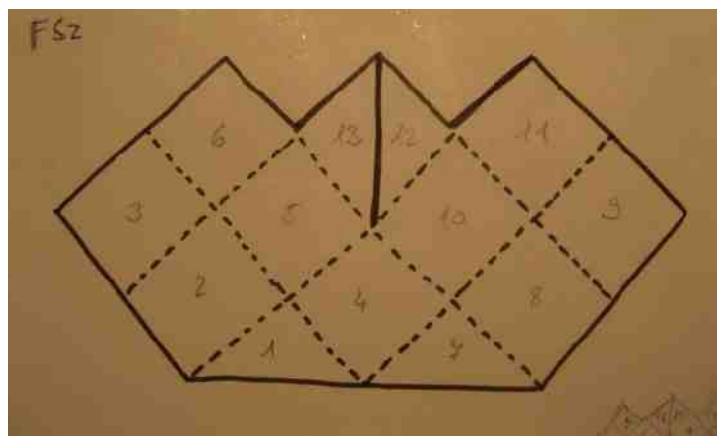
A gorillák korát pontosan ismerve, azokat 12 korcsoportba osztották be. Mivel azt feltételezték, hogy a gorillák fejlődése során a főbb lokomotoros változások leginkább

csecsemő korban zajlanak le, így a gorilla csecsemők megfigyelésére nagy hangsúlyt fektettek. Az 1 évesnél fiatalabb gorillák esetében a fókuszállatot anya és csecsemője együtt alkották, az 1 évesnél idősebb csecsemők viszont külön fókusz állatként lettek megfigyelve.

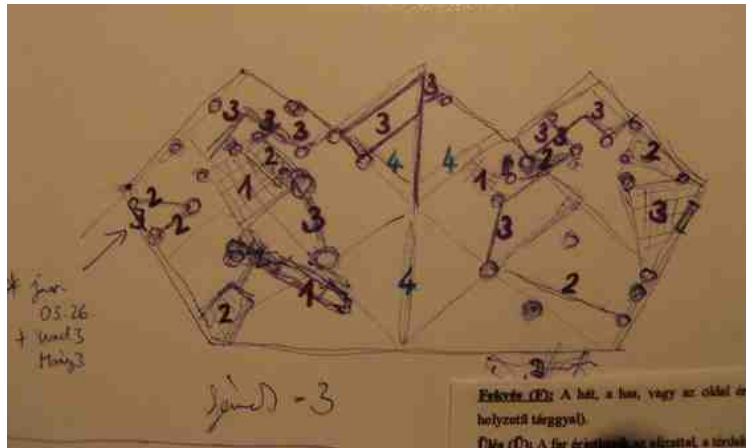
* Fókusz állat mintavételezés: a megfigyelő ekkor egy adott faj adott egyedét figyeli meghatározott ideig, és ezalatt előre megalkotott és definiált viselkedésformá(ka)t rögzít.

Ex situ megfigyelés:

Szakterületemhez állatkerti körülmények között élő 5 Nyugati síkvidéki gorillán (*Gorilla g. gorilla*) végeztem etológiai megfigyeléseket. Célom az állatok környezetének gazdagítása volt, mozgásaktivitásuk serkentése által. Az általam megfigyelt időszakban a gondozók meghatározott napokon mézet kentek fel az állatok kifutójának különböző pontjaira, lehetőleg minél magasabbra, ahova aztán a gorillák felmásztak és lenyalogatták azt. Megfigyeléseimet 20 napon át végeztem, melynek során kontroll és mézes napok követték egymást. Minden megfigyelési napon a déli etetés után kezdtem el az adatok feljegyzését, mely az állatok kiengedésétől kezdve két és fél órán át tartott. Az adatgyűjtésre időpont mintavételt alkalmaztam, az egyedek között fél percenként váltottam. Ekkor feljegyeztem az állat elhelyezkedését a kifutóban – előre megállapított vertikális és horizontális magasságok alapján (1. ábra, 2. ábra) – illetve az előre definiált és megállapított egyed által mutatott viselkedési kategóriát.

1. ábra – A gorilla kifutó alapterületének felosztása

2. ábra – A gorilla kifutó vertikális felosztása

A viselkedési kategóriák melyeket feljegyeztem a következők voltak:

- Fekvés (F)
- Ülés (Ü)
- Állás (Á)
- Sétálás (S)
- Futás (Fut)
- Mászás (M)
- Evés (E)
- Erőfitogtatás (EF)
- Kontaktus (Kon)
 - Kergetőzés
 - Birkózás
 - Párazás
- Sztereotip viselkedés (SZ):
 - Coprophagia
 - Vizelet-nyalogatás
- Mézzel való foglalkozás (Méz)
- Nem látszik (NL)

Ajánlatos a viselkedési kategóriákat rövidíteni, így feljegyzésük rövid időt vesz csupán igénybe.

Akármilyen módszert is alkalmazunk, az minden esetben fontos, hogy az általában hosszú ideig tartó és fárasztó mintavételezés egy jól végiggondolt, előre eltervezett munkamenetnek legyen a része, különben az egész munkánk kárba veszhethet, a felvett adatok értékelhetetlenné válhatnak.

Irodalom:

D.M. Doran, Ontogeny of locomotion in mountain gorillas and chimpanzees, J. Hum. Evol. 32 (1997), pp. 323–344